

ŽIVA DEU

ZA BOLJŠE ŽIVLJENJE

STARE IN NOVE, Z DEDIŠČINO, OKOLJU PRIJAZNE IN ZDRAVE

Kmečki glas

HIŠE ZA BOLJŠE ŽIVLJENJE

Stare in nove, z dediščino, okolju prijazne in zdrave
Prof. dr. Živa Deu, u.d.i.a.

Izdala in založila: ČZD Kmečki glas, d. o. o., Ljubljana

Direktor: Tevž Tavčar

Vodja projekta: Karmen Gostinčar

Uredila in jezikovno pregledala: Vlasta Kunej

Oblikovala in tehnično uredila: Mateja Omerzel

Fotografija na naslovnici: Matej Lozar

Tiskano v EU

Število natisnjenih izvodov: 1500

Leto natisa: 2024

© Materialne in avtorske pravice iz tega dela so prenesene izključno na založnika. Reproduciranje v obliki tiskanja, kopiranja in distribuiranja ni dovoljeno brez založnikovega soglasja.

ISBN: 978-961-203-551-8

Izid knjige so omogočili:

VELUX Slovenija d.o.o., Ljubljanska cesta 51a, 1236 Trzin

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

728.3(497.4)

DEU, Živa, arhitektka

Hiše za boljše življenje : stare in nove, z dediščino, okolju prijazne in zdrave / Živa Deu. - Ljubljana : Kmečki glas, 2024

ISBN 978-961-203-551-8
COBISS.SI-ID 202099203

Kazalo

- 4 Arhitektura kot umetnost prilagajanja / Miloš Kosec
- 5 Boljše življenje je boljše za vse / Ajda Bračič

- 6 Varstvo okolja, prenova in gradnja novega
- 11 Lepota, prenova in gradnja novega

16 Hiša, kazalnik slovenske kulturne ustvarjalnosti

- 20 Novo življenje imenitne stare kmečke posesti / Kobjilj
- 30 V lepoti arhitekture skriti odtisi rok graditeljev / Lokovec
- 36 Novo namesto starega, dotrajanega in porušenega / Križe
- 44 Nič odvečnega, le najnujnejše / Kostel
- 50 Sodobno življenje v dvoru s cvetočimi vrtnicami / Radlje ob Dravi
- 58 Hiša, podobna bledemu obrazu dekleta / Bodonci
- 64 Lep, zdrav, dišeč in zvočno prijeten dom / Grče

72 Naravno gradivo je okolju prijazno, zdravo in lepo

- 76 Naravna hiša iz lesa, ilovice in slame / Dobrenje
- 82 Kamen in apno, gradnika dvorca Turn / Gornja Bitnja
- 90 Visoka pesem lesa in izdelkov iz lesa / Solčava
- 98 V objemu stare lesene konstrukcije / Kostanjevica nad Šentrupertom
- 106 Kamen, žlahtno in trajno gradivo / Vodnjan
- 114 Mogočna strma streha s kamnito kritino / Zapreval
- 120 Kamnito stavbo plemenitijo kamnoseške mojstrovine / Brestovica

128 Zadržano dodajanje novega

- 132 Spreminjajoča se uporabnost stare kočevske hiše / Stari Log
- 140 Staro v sožitju z novimi ustvarjalnimi možnostmi / Zgornja Trenta
- 150 Splet lepote preteklega in sedanjega / Podkoren
- 158 Sodobnost z izpostavljenim odsevom preteklega / Mozirje
- 166 Izvirno recikliranje, stara kaplanija / Škocjan
- 174 Veliko truda za prijeten videz in varstvo izročila / Kozana
- 182 Z dediščino povezane nove domislice / Zakriž

- 190 Viri in literatura s kazalom citatov
- 192 Zahvala

Hiša, kazalnik slovenske kulturne ustvarjalnosti

” *Seveda nimam nič proti pridobitvam moderne dobe, pa naj gre za razsvetljavo, ogrevanje ali straniščno školjko, a spraševal sem se, če je že tako, zakaj malo bolj ne spoštujemo svojih običajev in načina življenja ter jih temu ustrezno ne prilagodimo in izboljšamo.*

Jun'ichirio Tanizaki (2002: 14 in 15)

Vsesplošni arhitekturni nered in mačehovski odnos do preteklih arhitekturnih stvaritev v slovenskih kulturnih krajinah zbudata vse večjo zaskrbljenost. To stanje vsaj deloma omilijo kakovostno prenovljene stare hiše in na novo zgrajene, ki so načrtovane z upoštevanjem meril in vrednot prvih. Z vsako kakovostno prenovlo podeželske hiše, pri kateri so upoštevana načela varstvene stroke, pa tudi z vsako novo hišo, pri kateri se spoštujejo prostorska zakonodaja in na podlagi te izdelana vodila, se krepijo prizadevanja strokovnjakov, ki se zavedajo, kako pomembno je razvojno varovanje naše graditeljske kulture, ki se je polagoma razvijala v dolgi zgodovini.

Prenova hiše se začne z razčlenjevanjem stavbne strukture in ugotavljanjem vzrokov, vrst in obsega poškodb. Pomemben je vrstni red prenovitvenih del. Pred popravilom poškodb je treba vedno najprej odpraviti vzroke: tako moramo na primer pred popravilom sten, ki jih je poškodovala talna vlaga, temeljna tla dobro osušiti s primerno drenažo. Pri popravilih

z novimi tehnikami in novimi vrstami gradiva pa moramo paziti na to, da se ujemajo z obstoječim. Vendar bo trud povrnjen: učinek tako izpeljanih del bo dolgotrajen in lastnikom zato ne bo treba nenehno popravljati že popravljenega.

Naš čas prinaša nove zahteve bivanja pa tudi nova merila lepega, zato ob vseh popravilih zahteva tudi raznovrstno preoblikovanje in dopolnitev stare hiše. Vse zahtevane novosti, od spremenjene uporabnosti prostorov, ureditve novih sanitarnih vozlov do razpeljave sodobnih telekomunikacijskih niti, morajo biti v staro tkivo vpete tako, da likovne in tehnične sestavine podedovane arhitekture niso popačene, preglasene ali kako drugače uničene. To je zahtevno delo, ki je lahko uspešno le v timskem delu strokovnjakov in ozaveščenega lastnika, ki verjame v večplastno kakovost bivanja v stari hiši, zaznamovani s patino časa. Načrtovalca, ki ima posluš, razume in spoštuje vrednote pretekega, ter izvajalcev, podkovanih z nekdanjim graditeljskim znanjem.

V knjigo, ki predstavlja kakovostne prenove hiš, je uvrščen tudi ščep na novo zgrajenih hiš, ki kot vzorčni primeri podpirajo že kar dobra dva ducata let stara vodila tega, kako načrtujemo sodobno arhitekturo, ki je usklajena s prostorom in oprta na bogata izročila starih stavbenikov. V novemu času se šele ob različnih ujmah razkrivajo odlike starega vaškega jedra in hiš, ki so kar se da dobro zaščitene pred neprijetnimi naravnimi vplivi in urejene tako, da je bivanje v njih racionalno, zdravo in prijetno.

Ker imamo v občinskih upravah shranjene številne elaborate izvrstnih analiz podedovane arhitekture za različne krajine in tudi na podlagi njih izdelana priporočila za gradnjo novega, so predstavljene nove zgrajene hiše mišljene kot spodbuda za to, da bi jih upoštevali. Izdelana priporočila so oprta tudi na to, da je objekt domišljeno postavljen v prostor, stavbni volumen z razporeditvijo notranjih prostorov in oblikovanjem posameznih stavbnih členov izvrstno prilagojen lokalnim vremenskim razmeram, fasadne odprtine razmeščene po velikosti

racionalno in okolju prijazno ter da je uporabljeno naravno gradivo.

Številni razumniki, ki se zavedajo, kako pomembno je varovanje kulturne raznovrstnosti, opozarjajo, da nepovezani prehodi v razvoju kulture, tudi kulture stavbarstva nekega naroda, niso mogoči. Kultura se mora razvijati na dosežkih preteklosti, sodobnost se mora trdno vezati nanje. In še zanimivost: avstralski arhitekt, snovalec okolju prijazne arhitekture Glenn Murcutt, je postal svetovno znan in deležen številnih nagrad, ker je oblikoval inovativne, izvirne stvaritve. Razvil jih je z upoštevanjem arhitekture, ki išče navdih v avstralski kulturi, različnih podnebnih razmerah in raznoliki topografiji avstralske celine. Arhitekt na podlagi svojih izkušenj zatrjuje, da okolje in prostor izbrane lokacije gradnje arhitekturi ne dovoljujeta preizkušanja nenavadnih oblik in gradiva – nasprotno, zahtevata resen premislek o tem, kaj ustreza vsem danim okoliščinam.

Lep, zdrav, dišeč in zvočno prijeten dom

Naselje Grče v Krajinskem parku Ponikovski kras

Stanovanjska hiša

Lastnika: Urška in Saša Vučina

Arhitektura: Robert Veselko, arhitekt

Fotografije: Matej Lozar

Del mozaično oblikovanega kopastega Šaleško-Konjiškega hribovja, ki ga prerašča gozd in le okoli raztresenih kmetij in zaselkov preide v travnike, njive in sadovnjake, na prisojnih legah pa tudi v vinograde, je tudi zakrasela Ponikovska planota. Uravnava, ki je razrezana z ozkimi dolinami, se iz ravnine Savinjske doline dvigne severno od naselja Žalec. Zaradi naravnih posebnosti, številnih kraških pojavov, kot so vrtače, ponikovalnice, požiralniki in kraške jame, med njimi še posebno jama Pekel, je ponikovski kras zavarovan kot krajinski park.

Na južnem delu planote je v razgibano krajinsko sliko umeščeno razpršeno naselje Grče. Zaradi raznolikih novih stavb staro naselje, razvito na pobočju visokega hriba Reber, izgublja svojo lepo podobo. Izjema je nova stanovanjska hiša, izdelana iz avtohtonega gradiva in postavljena na mestu porušene kmečke hiše. Ta z domišljeno arhitekturo, izdelano

Razloženo naselje Grče v Šaleško-Konjiškem hribovju sestavljajo danes številne nove hiše. Med njimi zaradi lepe arhitekture izstopa lesena stavba, ki pritegne zaradi vtisov, spletenih iz stavbne preteklosti in sedanjosti.

Pritlična stavba, ki se z delno vkopano kletjo prilagaja razgibanemu terenu, je narejena iz domačega gradiva – smrekovega in macesnovega lesa, gline in slame. Ker je to gradivo odličen toplotni izolator, čistilec zraka in zakladnica prijetnih vonjav, je ozračje v prostorih prijetno in zdravo.

Iz lesa so izdelane stene, stropi, obloge, notranje stopnice, tlaki in večji del notranje opreme. Zaradi njegovega vonja, njegove lepe teksture in prijetno toplega dotika daje domu občutek toplote in varnosti.

” *Stene, končno obdelane z ilovnatimi ometi, so zdrave, tople in prijetne na dotik.*

v merilu človeka, sledi stavbni tradiciji, razviti v savinjski kulturni krajini.

Brezčasna gradnja z naravnim gradivom

Nova stanovanjska hiša v gričevnatem svetu Ponikovske planote je za bivanje v svetu, odmaknjem od prometnih tokov, svojevrsten izziv. Lastnika pravita, da ju je k nakupu stare hiše, ki sta jo odkrila po več letih iskanja, vodila želja, da bi živela v naravi na takem kraju in tako visoko, da bo moč v vsakem letnem času in v vsakem vremenu uživati v pogledih, v prostranosti prostora. Našla sta lokacijo, ki ima lep razgled na Savinjsko dolino, obrobjeno z gričevjem, z nje je mogoče videti tudi dvatisočake. Toda lep razgled in življenje v naravi ni bilo vse, kar sta si želela. Ker sta hotela sebi in svojim otrokom zagotoviti zdravo in okolju prijazno življenje, sta se odločila, da bosta postavila hišo iz domačega, naravnega gradiva. Raziskovanje ju je pripeljalo do slovenskih načrtovalcev, pionirjev sodobne gradnje z uporabo lesa, kamna, ilovice, slame. Navdušena nad tem, kar sta videla, sta se dogovorila z arhitektom Robertom Veselkom, ki je izdelal načrte in ju vodil pri postavljanju sodobne osrednjeslovenske, zdrave, energijsko učinkovite hiše, ki čim manj obremenjuje okolje.

Zakaj je nova hiša tako odlična

Krajinsko sliko neravnega hribovskega travnika, od koder se odpirajo prelepi pogledi na prostrano Savinjsko dolino

z reko Savinjo in hriboviti svet z vrhovi Kamniško-Savinjskih Alp v ozadju, dopolnjuje nova lesena stanovanjska hiša, ki se s postavitvijo izvrstno prilega razgibanemu zemljišču. Ovita v lesen opaž, postavljena na kamniti, delno vkopani podstavek in pokrita z visoko dvokapno streho je nadomestila staro, slabo vzdrževano hišo, ki so jo poslabšale tudi različne dopolnitve.

Volumen porušene hiše, ki je imela, tako kot ima tudi nova, v prostoru izpostavljeno ozko in visoko čelno fasado, je bil za bivanje sodobne družine premajhen. Dodatne prostore so pridobili tako, da so uredili podstreho in podaljšali stavbo v dolžino.

Nova hiša ima veliko odlik. Grajena je tako, da je prilagojena zemljišču, pri oblikovanju volumnov pa so upoštevana v tradicionalni arhitekturi uveljavljena merila lepe harmonične kompozicije. Odlična je tudi zato, ker je zanj uporabljeno gradivo iz okolja, kot je les, slama in ilovica. Čeprav je veliko trdnih dokazov o tem, kako kakovostno je tako gradivo, je gradnja z njim pri nas žal še vedno zapostavljena. Graditelji so na izdelane armiranobetonske pasovne temelje postavili vnaprej izdelane samonosilne panelne stene, sestavljene iz nosilnega ogrodja, ki je z zunanje strani zaprto s smrekovimi deskami, z notranje strani pa z vlaknenimi ploščami. Polnilo je stisnjena slama. Prednost takšnega sistema gradnje je, da so posamezni stenski elementi izdelani v nadzorovanem okolju delavnice in

pozneje hitro zmontirani na gradbišču. Sestavljeni leseni in s slamo napolnjeni paneli so nato končno obdelani z različnimi oblogami. Zunanje obloge sten, ki so izpostavljene vplivom okolja, sestavljata deloma opaž, izdelan iz enako širokih in pokončno postavljenih desk, ter deloma klasični apneni omet. V notranjosti pa so stene zaključene z ilovnatimi ometi ali lesenim opažem. Ilovnati ometi so ohranili naravno barvo zemljine, v naravni barvi lesa so tudi leseni opaži, ki so v primerjavi z zunanjimi oblogami fasade izdelani iz ožjih in tanjših desk. Zaradi različnega polaganja desk, enkrat v navpični in drugič v vodoravni smeri, lesene obloge notranjih sten spreminjajo vidno poudarjenost. Strop med pritličjem je leseni tramovni strop z vidnimi stropniki, ki je dopolnjen z zvočno in toplotno izolacijo in navzgor zaključen z lesenim tlakom – ladijskim podom. Obloga poševne strehe je povsod lesena, strešna konstrukcija pa ni vidna nikjer. Lesene so tudi vse talne obloge v pritličju, ki so pritrjene na podkonstrukcijo, med katero je položena toplotna izolacija iz lesnih vlaken. Lesena talna obloga se ponekod razširi tudi navzven na zunanje terase.

V stavbni ovoj, ki ga sestavljajo bele ometane in z macesnovimi deskami opažene lesene stene, so umeščene skladno urejene in ne prav velike pravokotne okenske odprtine, po velikosti tolikšne, da so notranji prostori dovolj osvetljeni. Izjema je le večja panoramska zastekljena stena, ki notranji prostor kuhinje z jedilnico odpira na veliko razgledno teraso. Podoba stavbe dopolnjuje še siva streha, strma dvokapnica, ki pokriva zalomljeno oblikovane stene fasadnega ovoja. Kritina je opečna, arhitekt je opeko izbral zaradi trajnosti, s sivo barvo pa se je navezal na staro leseno kritino, ki je nekoč prevladovala v tem okolju.

V središču stavbe je osrednji prostor gibanja in bivanja: dnevna soba z veliko ilovnato pečjo, odprta je do strešne konstrukcije in dostopna z vetrolova. Iz nje vodijo stopnice v pol etaže nižjo kuhinjo z jedilnico in navzgor pod streho v dve otroški sobi. Z dnevnim prostorom je povezana še spalnica staršev v pritličju. Oprema vseh prostorov z občutkom dopolnjuje likovni jezik arhitekture: je preprosta in uporabna, oblikovana po načelu več je manj.

Les, kamen in ilovica

Živimo v času, ko nas množica znanstvenikov, politikov, okoljevarstvenikov in drugih, ki jim je mar za prihodnost bivanja na zemlji, opozarja, da moramo omejiti uporabo vsega, kar pospešuje propadanje okolja. Ker gradbeništvo z uporabo sodobnih, tudi umetno izdelanih vrst gradiva pretirano izkorišča in uničuje naravne danosti, moramo skrbeti za okolje med drugim tudi s premišljeno gradnjo in večjo uporabo naravnega gradiva iz okolja. Pri nas so te vrste gradiva les, kamen in ilovica pa tudi slama in volna. Dokazano je, da te vrste gradiva, iz katerih je izdelana tudi stanovanjska hiša v Grčah, s proizvodnjo, vgradnjo, vzdrževanjem, recikliranjem in kratkim transportom malo bremenijo okolje, poleg tega so tudi zdrave, saj v bivalne prostore ne oddajajo škodljivih snovi.

In pomanjkljivosti? Ker so stene izdelane iz slamnatih bal in ilovnatega ometa, je treba razmestitev notranje opreme predvideti že ob gradnji. Na mestih, kjer predvidevamo, da bodo pritrjeni pohištveni elementi, je treba ilovnate stene utrditi z lesom. Ampak ali je to sploh pomanjkljivost, se vprašata in nasmehmeta lastnika.

Posebno doživetje v hiši so mehko zaobljeni stiki robov sten, obdelanih z ilovnatim ometom. Nekaj razpok, ki so sčasoma nastale pri spojih med ilovnato steno in na primer stopnicami, pa lahko igraje popravi vsak sam.

